

חשיבות התורה ולומדיה

והנה יש הרבה בני אדם, שאינם מכירים ומבינים את מעלת לומדי התורה. וטענתם בפיהם, שאינם עושים שום דבר, רק יושבים ולומדים, והם עול על הצבור. ואפילו אם רצונם לעסוק בעשיית רצון ה' ולא ביישוב העולם, עליהם ליכנס לעסקנות או עשיית חסד, דברים שניכרת בהם התועלת בחוש.

אמנם על הבני תורה מוטלת החובה להכיר את האמת, כי אלו שעוסקים בתורה הם מקיימים את העולם, כי לולי התורה הרי האדם הוא דומה לבהמה, ומה תועלת ותכלית יש בכל חייו עלי אדמות.

הרי נח ובניו נצטוו במצות פריה ורביה, אבל לאחר מתן תורה מצוה זו נלקחה מהם, כי אין בלידת גויים שום סיבה לקיום העולם, ולא עליהם נאמר (ישעיה מה, יח) "לא תהו בראה לשבת יצרה", כי אדם חומרי הרי הוא חלק מהתהו.

אבל בני ישראל המקבלים את התורה, ומעלים את עצמם מעל גופם ומשליטים על חומריותם השכל העליון, הרי הם העמוד שעליו העולם עומד.

עמלות בתורה

אם בחוקותי תלכו

כתוב בתורה (ויקרא כו, א): "אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם". ופירש רש"י (שם ד"ה אם בחוקותי תלכו) וז"ל, יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו, הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו, שתהיו עמלים בתורה, עכ"ל. ודברי רש"י אלו ידועים ומפורסמים, אולם עלינו להתבונן בהם כדי להבינם כראוי ובאופן שנדע איך לקיים אותם למעשה.

ונקדים לבאר שתי נקודות חשובות בהבנת דברי חז"ל שהביא רש"י. חדא, מדאמרו "שתהיו עמלים בתורה", משמע שיש ענין מיוחד של 'עמלות בתורה'. וקשה, הלא כדי לקנות כל חכמה בעולם צריכים לעמול, כי בכל חכמה יש עומק והסתבכות

ודברים שקשים להבין אותם, ורק על ידי השקעת זמן וכוחות עולה ביד אדם לרכוש את החכמה. ואם כן צריך ביאור, מה הוא הייחוד של תורה שמחייבת עמלות, כי אף שגם ללמוד תורה בודאי זקוק להיות עמל בה, אבל במה נשתנה התורה משאר חכמות העולם.

עוד נקודה שיש לנו לעמוד עליה, למה לא כתבה התורה בפירוש "אם תעמלו בתורה", ורק אמרה "אם בחוקותי תלכו", ומוכח ממה שכתוב אחר כך "זאת מצוותי תשמרו" שאין הכוונה לשמירת המצוות, ומתוך ההכרח הזה דרשו חז"ל שהתורה באה לצוות אותנו להיות עמלים בתורה. וקשה, למה כתבה התורה דרך רמז, ולא אמרה להדיא שנהיו עמלים בתורה. וגם, למה עמלות בתורה נקראת 'הליכה', הלא המשמעות של 'תלכו' הוא ענין של הילוך ונסיעה, עזיבת מקום אחד כדי להגיע אל מקום אחר, והיאך נתקיים דבר זה על ידי העמלות בתורה - איזה מקום נפרדים ממנו ולאן מתכוונים להגיע.

אהבה ויראה – נשיקות פיהו

תנן במסכת אבות (פרק א משנה ג), אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם, ע"כ.

וביאר המהר"ל (דרך חיים שם), שהמשנה באה ללמדנו שהאופן הנכון לעבוד את הקב"ה הוא מתוך אהבה ויראה ביחד, ושתייהן יחד הן הן היסוד של עבודת ה'. ויש לנו לעמוד על שרשן של האהבה והיראה.

כתוב בשיר השירים (א, ב) "ישקני מנשיקות פיהו". ופירש רש"י (שם ד"ה ישקני) וז"ל, זה השיר אומרת בפיה בגלותה ובאלמנותה מי יתן וישקני המלך שלמה מנשיקות פיהו כמו מאז לפי שיש מקומות שנושקין על גב היד ועל הכתף אך אני מתאוה ושוקקת להיותו נוהג עמי כמנהג הראשון כחתן אל כלה פה אל פה, עכ"ל. ומבאר הגר"א שהכוונה לשתי הדברות הראשונות ששמענו מפיו של הקב"ה - "אנכי ה' אלהיך" "לא יהיה לך אלהים אחרים". והיינו שהשמיעה מפיו של הקב"ה בכבודו ובעצמו, בלי שום אמצעי, היא הביטוי היותר ברור על האהבה הגדולה והחזקה של הקב"ה אל בני ישראל. ודיבור "אנכי ה' אלהיך" הוא כלל הכולל בתוכו כל רמ"ח מצוות עשה, וכן הדיבור של 'לא יהיה לך' הוא גם כן כלל, שכולל בתוכו השס"ה מצוות לא תעשה, שכולן פרטים של "לא יהיה לך אלהים אחרים".

נמצא, שכאשר אמר לנו הקב"ה אנכי ולא יהיה לך, העניק לנו כל הכלים שאנו צריכים להם להתקשר אל הקב"ה באהבה וביראה, והיינו קיום כל המצוות עשה ושמירת כל המצוות לא תעשה. כי כל מצות עשה היא אמצעי לבנות קשר של אהבה ודביקות אל הקב"ה, וכל מצוות לא תעשה היא המשרישה באדם את היראה ממנו. ולכן שתי הדברות הללו נקראות "נשיקות פיהו" כי הן שורש האהבה והיראה שהן היסוד של עבודת השי"ת וכמו שכתב המהר"ל.

קיום המצוות בשלימות

אולם דבר זה תלוי באופן קיום המצוות. לדוגמא, אם אדם נטל לולב ואתרוג בידו בחג הסוכות, בודאי קיים מצוה זו, אבל זהו רק החלק החיצוני של המצוה. אבל יש גם החלק הפנימי של המצוה, שעל ידו בונה האדם את הקשר עם הקב"ה. והיינו, שמי שעושה מעשי המצוה מתוך אהבה ויראה, אז המעשה עצמו נתהפך להיות ביטוי מעשי לאהבה והיראה בתוך לבו. ולא רק מעשה המצוה נשתנה, אלא כל העולם כולו נעשה מקום שיכול לבטא בו את אהבתו ויראתו להקב"ה.

הנה יש אנשים שכל מציאותם מחוברת רק לעולם הזה. כל דבר גשמי קיים אצלו בשלימות, והוא מקפיד עליו עד קוצו של יוד. מלבשו, ביתו, המכונית שלו, כולם צריכים להיות בשיא הדייקנות. אדם כזה, חי לגמרי בעולם גשמי וחיצוני. ואף כשהוא ניגש לקיים מצוות, הוא עושה כן מתוך מבט זה. יש לו אתרוג מהודר ביותר, והוא נוטל אותו ומברך עליו ומנענע אותו ככל פרטי הדין, אבל הכל אצלו נשאר רק בחוץ. אבל אין זה עבודת ה' באמת.

עיקר העבודה הוא בפנים, והעולם הגשמי הוא רק מבוא אליו, מהלך להגיע אל הפנימיות. והמעשים החיצונים, הם הם הביטוי של העבודה הפנימית. המקיים את המצוות באופן זה, מתוך אהבה ויראה, הוא מהפך את כל העולם שלו לעולם אחר. נמצא שעל ידי קיום המצוות בצורה הנכונה, האדם עוזב את העולם החיצוני, ונכנס לעולם אחר, עולם של עבודת ה'.

עמלות בתורה משנה את האדם

אך דא עקא, הלא אין אנו רואים אלא את העולם החיצוני, המורגש והמוחש לנו, ואיך נזכה למדרגה רמה זו. אמנם התשובה היא - עמילות בתורה. כי על ידי שאדם עמל בתורה, אינו רק קונה ידיעות ומשיג הבנה בתורה, אלא היא מהפכת אותו, התורה נעשית חלק ממציאיותו, ועל ידי זה כל העולם שלו משתנה למציאות אחרת.

וזה הוא החילוק בין עמילות בתורה והעמל בשאר חכמות. כי אף שבשאר חכמות גם כן צריכים עמל ויגיעה להשיגם ולקנותם, אבל אחר שאדם השיג אותן, לא נשתנה כלום בעצמותו, רק קנה אותה חכמה. אבל עמלות בתורה אינה כן, אלא היא פועלת שינוי באדם עצמו.

רבי ירוחם ממיר כותב (דעת חכמה ומוסר ח"ב מאמר כ'), שאם נתבונן באלו הנכנסים לאוניברסיטה ללמוד כל החכמות בעולם, רואים ביניהם ליצנות, גילוי עריות, נבול פה, כל מיני השחתה. ואין זה אלא משום שאין בחכמות אלו שום סתירה לזה, אפשר להיות משכיל וגם מושחת. אבל התורה אינה כן. אי אפשר להיות שייך לכל תועבות העולם, וללמוד תורה כראוי.

ולכן התורה קראה את עמל התורה בלשון "בחוקתי תלכו", כי על ידי העמילות בתורה האדם נשתנה, ובזה הוא עוזב את העולם הגשמי החיצוני, ונכנס לעולם אחר, עולם יותר פנימי, עולם שכל מעשה ומעשה הוא ביטוי של אהבת ה' ויראתו.

אמנם כדי לקנות את התורה, צריכים להיות מוכנים לעזוב את העולם הזה, ומי שרוצה למלא כל תאוות הגשמיות שלו, אף אם לומד תורה, ומייגע עצמו לקנות אותה ולהבינה, אבל אין זה 'עמילות בתורה', אלא רק יגיעה לקנות חכמה בעלמא. רק מי שמבין שהעמילות בתורה היא הליכה, המוציאתו מעולם הזה ומקרבתו אל הקב"ה נותן התורה, הוא עמל בתורה באמת.

גלות אדום – חיצוניות

ובאמת, זה הוא חלק מהגלות שאנו נמצאים בו עכשיו. הנה הגלות הנוכחית היא גלות אדום, תחת בני עשיו. ועשיו נדמה לחזיר, שיש לו סימני טהרה מבחוץ, שפרסותיו סדוקות, אבל מבפנים הוא טמא, שאינו מעלה גרה.

וכתב הגר"א, שזהו החילוק בין חורבן בית ראשון לחורבן בית שני. בבית ראשון חטאו בג' חמורות, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, אבל הפנים שלהם היה טהור, ולכן חזרו לאחר שבעים שנה. אבל בבית שני אף שהיו עוסקים בתורה ובגמילות חסדים, אבל הכל היה מבחוץ, כי בפנימיות שלהם היו שונאים אחד את חברו - שנאת חנם, והיו נדמים כחזיר.

ואם אדם מקפיד לאכול רק דברים כשרים, בהשגחת מהדרין, אבל אוכל בתוך מסעדה שבשביל חתיכת בשר משלמים מחיר גדול, הרי זו כשרות חיצונית לבד,

והפנימיות שלו ח"ו להפך. כי התורה מחייבת את האדם שכל מגמתו תהא רק אל העולם הפנימי, קיום רצון ה', אהבת ה' ויראתו.

הדרך למצוא הנאה ברוחניות

הרבה בני אדם חושבים, שהאופן להשיג טעם ברוחניות הוא, לערוך מסיבה עם מאכלים טובים ומשקאות יקרים, עם תזמורת ושירים, וגם איזה דרשן מעניין, ועל ידי זה נקנה הנאה רוחנית. ואחר כך כשניגשים להתפלל וללמוד, אין להם שום חשק לזה. והטעם, שכל הדברים האלו הם חיצוניים, ומי שחי בעולם הזה, אינו יכול לטעום טעם אמיתי של רוחניות. רק מי שמנתק עצמו ומכניס את עצמו לעולם הפנימי, יכול להשיג עונג מלימוד תוספות קשה או מתפילה בכוונה כעומד לפני המלך.

והדרך להגיע לזה הוא, לדעת ולהכיר שיש עומק יותר לחיים שלנו ולעולם שלנו, ממה שנראה לעינינו ומורגש לחושינו. אם נתבונן בתורה ויתברר לנו שאינה רק חכמה ומדע, אלא שבכחה להביא אותנו לעולם אחר, עולם יותר פנימי, אז נוכל לזכות לטעום את הטעם האמיתי בתורה ובמצוות. ואז כשנעמול בתורה, ונכיר שעל ידי עמלות זו אנו מתקרבים אל נותן התורה, אזי תהיה בכחה של עמילות זו לשנות אותנו. ועל ידי שהאדם משתנה, הוא יכול לעזוב את העולם הגשמי החיצוני יותר ויותר. משל למה הדבר דומה, לנוסע במטוס, שכשמסתכל על העולם, כל דבר שהוא גדול וחשוב כשעומד על הקרקע, נראה קטן בעיניו. וכך הוא בעליית האדם, כשהוא זוכה לעלות למעלה, כל הדברים שלפניו כן היו חשובים בעיניו, הוא מכיר כמה קטנים הם באמת.

לימוד הלכה

יש הרבה בני אדם שרוצים לקבוע עיקר לימודם בלימוד הלכה למעשה. וטענתם בפיהם שהרי צריכים לדעת היאך להתנהג למעשה, ולכן מוטל על האדם להשים מגמתו על לימוד זה.

ובאמת יש בזה שתי טעויות. חדא, אפילו לשיטתם, אי אפשר לדעת את ההלכה למעשה באמת, אלא אם כן מתחילה עמלים להבין את הסוגיא על בוריה, לירד לעומקה ולברר יסודותיה, ואז יכולים לקבוע מה היא הלכה למעשה. ולימוד זה נקרא בפי חז"ל "לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא". אבל ללמוד רק הלכה למעשה בלי הבנה אמיתית, גם לימוד זה לא יעלה בידו.

אמנם עיקר הטעות של גישה זו היא, שאין תכלית הלימוד לקנות ידיעות, ולימוד כזה הוא חיצוני. כי אין התורה כשאר חכמות, אלא בכחה לשנות את האדם, להיעשות חלק ממנו, להוביל אותו מהעולם החיצון להיות דבוק בהקב"ה. הלא התורה היא נשיקת פיו של הקב"ה, המשרישה בלבו של אדם אהבתו ויראתו, ומבטלת את יצרו הרע, ומחליש את המשיכה של תאוות והבלי העולם הזה. אבל יזכה לזה אך ורק אם יהיה עמל בה כראוי, מתוך הכרה שבא להתדבק בנותן התורה.

נסיון הדור והדרך לעמוד בו

אתה מקבל שכר כולם

איתא בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ה):

תני רבי שמעון בן יוחאי אומר, אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד, עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם.

ולכאורה דברי חז"ל צריכים ביאור. הלא כל אחד ואחד מצווה לעסוק בתורה כפי כוחו. ומי שמקיים חובתו כראוי, אשרי חלקו ובודאי יקבל שכר מרובה על זה. ומי שמתרשל מעסק התורה כראוי, אוי לו ואוי לנפשו. אבל למה יקבל העוסק ומתחזק בלימוד במקום שאחרים מתייאשין את שכר כולם, למה מגיע לו שכר יותר מכפי מעשיו. ועיין מה שכתב בזה במשנת רבי אהרן (ח"א מאמר קניני התורה).

אברהם נטל שכר כולם

ונראה לבאר דבריהם הקדושים, על פי מה שכתב רבינו יונה בפירושו למסכת אבות. הנה תנן (אבות פרק ה משנה ב):

עשרה דורות מנח עד אברהם, להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין, עד שבא אברהם וקבל עליו שכר כולם.

הרי שגם כאן מצינו את המושג של קבלת שכר כולם. וביאר רבינו יונה (שם):

ולא אמרו בכאן עד שנפרע מהן, כי אברהם אבינו מלא כל החסרונות ועשה טובה כנגד כל רעתם והצילם מן הפורענות וכו'. ואף על פי שלכל האדם יש